

Jettens-Høj med Grøns grav

Stedet kaldtes *Jeddin-Høj* eller *Jettens-Høj*. Ligeledes har også den skov, som ligger i det vestre herred, fået navn efter samme Grøn.

Grøn Skov

Den hedder nemlig *Grønved*, dvs. Grøns Skov. Heraf fremgår det, at denne Grøn har været en stormand og ejer af en stor del af denne ø.

Grøn en jæger

Men af hvilken familie denne kæmpe har været, hvilke bedrifter han har udført, og på hvilken tid han har levet, alt det tror jeg ikke man kan opklare, undtagen man i det mindste kan formode, at han har følt mægtig glæde ved jagter.

Grøns genfærd

For det er et gammelt sagn på denne ø, at ved juletid kommer der hvert år ved *Grønved* en mand til syne, og at han – selvom han er uden hoved – ikke desto mindre sidder til hest med et jagtspyd i hånden og har et kobbel hunde omkring sig. Dette menneske er, siger bønderne efter en ældgammel overlevering, *Grøns genfærd*.

Visen om Grøn

Desuden plejer man også at høre adskillige viser blandt folk, som følgende rim er den del af:

*Her hviler Grøn og Fane sin,
Som trætted rasken hjort og hind.
Tak bonde god din dyre-gud,
Nu går du trygt ad sundet ud.*

Grøn omkommet på jagt

Af dette rim synes man at kunne slutte, at denne Grøn er kommet af dage ved en ulykke under en jagt. For hvordan skulle det her anbefales bonden at takke jagtens gud, hvis ikke netop denne gud med Grøns død havde skaffet bonden ro?

Resens Atlas Møn

I 1769 købte bønderne Fanefjord sogn fri af Kronen, dengang hed *Fanefjord Skov*, *Grøntved skoven*, men da bønderne nu ejede den del af skoven der lå i Fanefjord sogn skulle den hedde noget andet end den del der tilhørte Damsholte sogn og det naturlige var at kalde den *Fanefjord Skov!*

Så når der i gamle tekster er nævnt *Grøntved Skov* er Fanefjord Skov en del af den!

Jonna Kjær-Nielsen

Guldkæden i Kellers Høj

Den dysse, der kaldes "**Phanes Grav**", er nu forsvundet, men *Grøns* findes den dag i dag, og hans navn er heller ikke glemt her i sognet:

"*Grønjeien er begravet i Jægersbjerget*", siger fru Joh. Olsen 1927:

"Grønjægeren havde været konge på Møn, og han var forlovet med Faneskøn. Grønjæger boede på Grønjægers Bjerg, han førte krig med folkene ude på Østmøn, og en dag han sloges med dem derude, rev de hovedet ham, de førte ham til hans hjem, hvor han blev begravet i Bjerget; der er en meget stor stendysse der, den dag i dag, og sagnet fortæller, at han red hver aften på sin hest med hovedet under armen ud til sine fjender".

Grønjæger er en folkelig omdannelse af *Grønjægen*; den træffes ikke før i det 19. århundrede og skyldes, at han tænktes at jage af sted eller jagende: *"Rasken Hjort og Hind"*. Da først Grønjæger formen er dannet, er den hurtig blevet yndet.

Den træffes også i følgende noget blandede optegnelse fra 1905 af H. J. Karstensen, Lendemarke, efter fortælling af røgter Per Nielsen fra sognet født o. 1865 og han havde den igen fra sin mormor!

"I den højest liggende af Kellers Høje på Hårbølle Mark er gemt en "Guldkæde", så lang så den kan omspænde hele Møn. For at passe på denne kæde og for i påkommende tilfælde at benytte den, bor i samme høj 3 hvidklædte jomfruer. Når Grøn Jæger havde overvundet Huno, skulle "Guldkæden" – som havde den egenskab at ingen fjende kunne komme over den – drages om det hele land, og det var det arbejde, de tre jomfruer skulle udføre."

Resultatet blev imidlertid, at Huno overvandt Grøn Jæger, og "Guldkæden" ligger endnu den dag i højen!

Årsagen til Grøn Jægers fald var, at han kiggede for dybt i flasken og straffen derfor er, at han hver nat må ride fra sin grav på Hårbølle Mark til Frenderup for at kæmpe med Huno.

Når man tiden mellem 24 og 2 om natten tager plads ved Højstenten – en overgang på stien, i skellet mellem Hårbølle og Vollerup – vil man få set Grøn Jæger ride ad Frenderup til, tilviftet af jomfruerne på den nærliggende Kellers Høj; men sørgeligt at skue er tilbagekomsten, thi da ses Grøn Jæger ridende med sit afhuggede hoved under sin ene arm; ved dette syn synker jomfruerne i jorden.

Dronning Fane er en klog kone; hun har tillavet en hurtig lægende salve, og når Grøn Jæger kommer hjem til hende, tager hun hans hoved, sætter det på plads og ved hjælp af salve vokser hovedet straks fast.

Grøn Jæger er så atter parat til kampen.

Kellershøj er en stor kuplet høj 0,5 km nord for Hårbølle, helt skjult af tjørnekrat og enkelte gamle ege og bøge. Den er alene tilbage ud af en større gruppe høje, hvis konturer anes i marken. I højen er gemt en guldkæde så lang, at den kan omspænde hele Møn. Tre hvidklædte jomfruer bor i højen for at vogte kæden og benytte den i påkommende tilfælde.

Kong Grøns hovedfjende var kæmpen *Huno*, og når han engang var besejret, skulle jomfruerne lægge guldkæden rundt om øen. Den kunne da ikke passeres af nogen fjende og ville være en sikker beskytter for det lille samfund. Men *Grøn* havde en svaghed, han drak, og det førte til, at *Huno* besejrede ham og huggede hovedet af ham. *Dronning Fane* var dog en klog kone, og hun satte hovedet på plads og fik det til gro fast med tryllesalve. Alligevel ligger kæden stadig i højen. Hver nat ser man *Grøn* ride ud til kamp mod sin fjende, tilviftet af de tre jomfruer i *Kellershøj*, men når han senere på natten vender tilbage med sit hoved under armen, synker jomfruerne ned i højen af sorg, mens kongen må hjem til sin dronning for at blive klar til næste nats kamp.

Hele denne mærkværdige historie har nok sin rod i mytologiens beretning om *Frejas* dyrebare smykke *Brisingamen*, som *Loke* på *Odins* bud røvede fra hende, fordi hun havde erhvervet det fra dværgene ved at give sig hen til dem. Da hun harmdirrende gik til *Odin* for at få det igen, lovede han hende det, hvis hun kunne sørge for, at to store konger blev uvenner og kæmpede mod hinanden og faldt. Men kvinden *Hild* heled de to kæmpendes sår, så de næste dag kunne ride ud til en ny kamp – og sådan videre i al evighed, den såkaldte *Hjadingekamp*.

Danske Høje fra Sagn og Tro

På Matr. - nr. 7e i Hårbølle findes en kilde, hvor *Grøn Jæger* vandede sin hest, når han red til kamppladsen. Fra den østligste af de næsten sammenhængende *Skettels Høje* i skellet mellem Hårbølle og Vollerup kunne man omkring år 1865 se, at sæden i en stribe fra højen til kirken var nedtrådt...

"Ja, ræven benytter den, men *Grøn Jægers* hest har lavet den!"

Det sidste tilføjedes fornærmet, da tilhøreren tillod sig at ytre tvivl!

Skettelshøjene, der også nævnes hos Paludan (I 110) og *Kellers-* eller *Keltshøjene* syd for lå i 2 parallelle rækker, som en *"Allé af Kæmpehøje"*, men nu er der kun en 3 – 4 stykker tilbage. *Sagnet om Guldkæden*, der kan omspænde og værne hele Møn, har oprindeligt intet med sagnet om *Grøn* at gøre; i Damsholte går der sagn om en *Guldkæde*, der *"kan indløse hele Møn"*.

Kæden kendes også fra andre egne af landet, særlig Nordsjælland.

Når man ser bort fra dette tildigtede motiv og enkelte realistiske bemærkninger, som den om at kigge i flasken, stemmer Per Nielsens beretning godt med Viborgs og Paludans. Dette ridt ud og den sørgelige hjemkomst kendes på Falster i en optegnelse om *"Goens Ridt Julenat"*!

Vidundersalven og stien, der trædes af mystiske væsener, er sagnmotiver, der ligesom *Guldkæden* er kommet ind andet steds fra.

Historisk Samfund for Præstø Amt 1929-33

Dørrehøjen v/Fanefjord Kirke:

Også de øvrige høje og bakker i Fanefjord sogn beskriver Paludan: *"Dorurhøjen"*, *"Trehøjene"*, *"De 12 Røveres Høje"* og *"Skalhøjen"*, der alle ligger i en række mellem kirken og Vollerup, og *Lovbjerget*, ved hvis fod de *Vollerup og Kokseby mænd* endnu på hans tid, kaldtes til stævne.

Og ligesom *Lovbjerget*, således minder også *Stejlebjerget* ved Kirkenoret om ældre tiders tingsted & rettergang.

"Fra Lovbjerg skuer øjet ned over Søndresletten ad Grønsund til, og møder en as af betydningsfulde høje, fra Dørrehøjen - før kaldet Dorurhøjen - nær ved Fanefjord kirke, til Skallehøjen ved den yderste Vollerup gård. Denne strækning af ¼ mil har i vest og øst omtrent 30 sammenhængende begravelser; thi det tror jeg de fleste høje er.

Den er endnu temmelig fuldstændig, idet den har sin Jenteseng med dækstenen og hele sin stenomsætning uforrykket, høre de fleste af højene i denne kæde til Hauge-begravelserne, efter min formening, til de jotuniske eller for-odinske. I mange af dem er der sikkert Jættestuer".

Dørrehøjen, som i vest begynder rækken, er stor og dejlig, cirkelrund, nu bevaret med den vellugtende hvidtjørn, hasselbusken, den blå viol, liljekonvaller og glimrende markblomster i mængde. Enkelte spidse sten kigger frem rundt om højens midte, ligesom på Præstebjerget, og stenomsætningens rundingen ved foden, endskønt der mangler mange sten.

Som første og fornemste i rækken har den og det udmærkede navn Thorshøjen – thi almuen udtrykker Thor ved Dorre eller Dorur -, hvilket unægtelig minder om thorsdyrkelsen her på øen, lige såvel som Thorstrup by i Horbelev sogn på Falster, vort eget Tostrup i Keldby sogn, Thorshøjene på Mors, og flere steder, beviser denne gamle afgudsdyrkelses almindelige brug før den odinske, her og overalt i Danmark.

Dørrehøjen

Der findes ingen nedskrevne gamle myter eller sagn om *Dørrehøjen*, men nogen af nyere dato, det kan Else og Gunnar Larsen, Hårbøllevej 70, som ejer højen berette om:

Når mændene på gården ville grave grus i højen, skete der det besynderlige, at dyrene på gården blev syge eller døde, så efter disse hændelser turde de ikke mere grave i højen. Senere da Gunnars bror Poul engang ville grave grus i den, faldt han ned af landbrugsvognen, da han kom hjem og efter den tid har ingen turdet grave i højen mere – og det er nu ca. 55 år siden.

Så moralen er: *Lad den gamle Thorshøj – som det sikkert er - hvile i fred!*

Og fred er der omkring højen nu, Else og Gunnar Larsens søn Henrik har taget sig kærligt af den med bl.a. vild- og naturpleje. Der er mange sjældne planter, og det er et dejligt fredfyldt sted.

Det siges også at der findes en guldkæde i højen, hvem ved? Ingen tør jo grave i den gamle høj, men skulle man alligevel finde denne guldkæde siges det, at den kan nå hele højen rundt!

Jonna Kjær-Nielsen

Skalshøjen, nærmest Vollerup, slutter denne række af oldtidsminder.

Ved foden af den midterste høj i denne kæde som tilsammen kaldes Skettelshøjene, er endnu en synderlighed: *"Et dybt vandhul, der stedse står fuldt til bredden, sommer og vinter, men aldrig flyder over"*. Almuen kalder det Blåkilde eller Blukilde. Jeg står i den formodning, måske indbildning, at denne benævnelse endnu nedstammer fra den skandinaviske oldtids *Blótkilde* eller *Offerkilde*. Thi i et distrikt, hvor der findes så mange spor af fordums hellige lokaler: Tempel, tingsted, hauger, bautasten, der måtte det, synes jeg, være

et under, når en kilde ved siden af alt dette, med et så mærkeligt navn, ej skulle have været en offerkilde. Vande, søer, floder, kilder og kær hørte, lige såvel som sten, til de naturgenstande, som *Jotunerne* i *Thorsalderen* dyrkede.

Johan Paludan: Beskrivelse over Møen 1. del.

Skalshøjen, er nu forsvundet, den lå der hvor der i første halvdel af det 1900 århundrede blev gravet grus og samtidig var en cementfabrik, på Præstelundsvej 4, det er nu et stort hul, men ejerne af stedet, Lene og Svend Ejilif Hansen, har fundet en god anvendelse for *det store hul* ved at anlægge en frodig urtehøve der, med læ fra alle side!

Jonna Kjær-Nielsen

Goen – lokalt også *Goden, Goin, Going* – ligner på mange punkter Klintekongen, men der er den tydelige forskel, at *Goen* ikke i nogen kendt optegnelse sådan som Klintekongen tillægges hverken en herskers værdighed og attributter – slot, slotshave, skatkammer, tjener – eller nogen udadtil beskyttende funktion. *Goen* føler sig øjensynligt kun forpligtet til at jage og dræbe *kvindeligt troldepak* såsom *ellefruer*, tilsvarende Klingekongen, der i eksemplet havde skudt en havfrue nede ved Falster og altså på en måde drevet krybskytteri på *Goens* revir.

Den ældst kendte beretning om *Goen* stammer fra præsten Jacob Lindberg's datter Elise i Tingsted præstegård. I 1854 optegnede hun følgende sagn, som hun sendte til Svend Grundtvig:

Helligtrekongerrytteren

Der er et spøgelse eller overnaturligt væsen, som hedder *Goden*, og som kun lader sig se *Helligtrekongersnat*. Hvor der i et hus eller en gård er tre døre lige over for hinanden og ud til en vej, og disse døre står åbne Helligtrekongersaften eller nat, der kommer *Goden* ganske vist og rider igennem dem. Han og hans hest er gloende, og han er altid slem efter *Ellefolk*.

Danmark Gyldendals Egnsbeskrivelse: Lolland-Falster-Møen med omliggende øer

Grønsalen, også kaldet *Grønjægers Høj*. Det siges, at høvding *Grønjæger* ligger begravet i østenden af dyssen, i et af de to kisteformede kamre uden dæksten, og hans *Dronning Fane* i vestenden under den meget store dæksten. Ved restaureringen i 1963 blev ved randstenene i vest fundet en stor, ufærdig flintøkse, der må stamme fra et offer foretaget senere end dyssens anlæggelse!

- MØN – dysser, jættestuer, bronzealderhøje og jernalderhøj

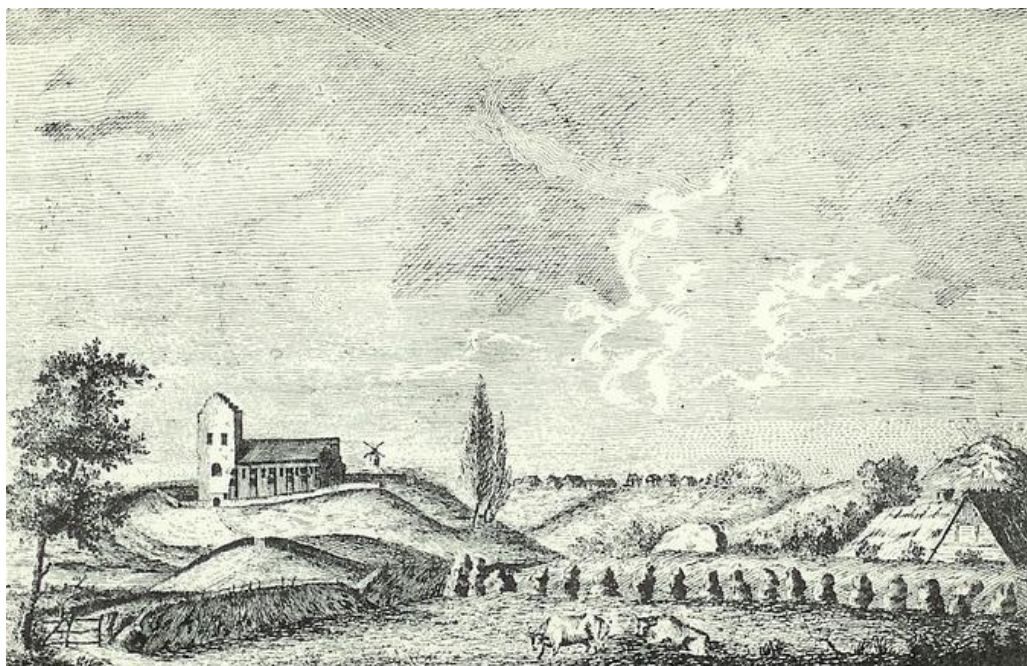
Resens Danske Atlas fortæller om Grøns Grav:

Frenderup, en lang og vidtstrakt by; i dens område er *Grøns Grav*, hvorover der ligger en sten, der klinger ved nok så let et slag, ret som om den var et hult rør!

Grønsalen, som vi i Fanefjord kalder *Grøn Jægers Grav* sammen med *Dronning Fane*, står der en stor sten med fladen vendt mod syd. De gamle her i sognet kalder den for "*Klingerstenen*", fordi den klinger, når man rører let ved den, de tror helt bestemt at den er hul nedenunder!

I 1963 var Nationalmuseet ved højen for at rette nogen væltede endesten op mod øst, de løftede *Klingerstenen*" og under den var der et rum, hvor de fandt en dolklignende kniv som nu findes på Nationalmuseet!
Så den er hul nedenunder!

Fortalt af fhv. gdr. Poul Nielsen, Grønsalen

Grønsalen eller Grønjægers Høj, Fanefjord er en ualmindelig flot langdysse 1 km syd for kirken, 102 m lang med tre gravkister, hvoraf den ene i vestenden stadig har overligger, endda en meget stor sten. Hele dyssen er omgivet med randsten og er en af øens store turistaktioner. I højen skal *Grønjæger* eller *Grønjætte*, Vestmøns værneskikkelse, være begravet, mens *Dronning Fane* ligger i kamret med dækstenen. Hun skal have givet navn til *Fanefjord*. Ifølge andre traditioner skulle *Grøn Jæger* ligge i *Jordehøj*. Han var en vældig kriger og skal engang have dræbt syv kæmper i Østerskoven. Om hans sørgelige endeligt fortælles under følgende høj.

Sammen med Grøn nævnes stadig Fane

Ligesom Grønsund og Grøntved har navn efter Grøn, skal Fanefjord have det efter Fane. I virkeligheden er forholdet sikkert det omvendte, og Grøn en personifikation af Grønsund, Fane af Fanefjord; både Saxo og Sv. Aagesen oversætter Grønsund ved "sinus viridis" =: "Det Grønne Sund":

Noget personnavn *Fane* kendes ikke i nordisk.

I henhold til det bekendte vers, som allerede Viborg anfører (1. kap.):

*"Nu hviler Grøn med Phane sin
som trettet rasken Hiort og Hind,
Tak Bonde god den Dyre Gud,
Nu går du tryk ad sundet ud."*

er *Fane* blevet opfattet som *Grøns* hustru.

Historisk Samfund for Præstø Amt 1929-33

Grøn & Fane

Omtrent på samme tid, som *Jætten af Upsal* herskede på *Høje Møn*, antages *Grøn*, også kaldet *Grøn-Jædling* eller *Jæger*, at have hersket over det vestlige Møn. Meget tyder på, at han har været en virkelig historisk person. Blandt andet er de kendte stednavne *Grønsund*, *Grøntvedskov* og *Grønsalen* vidnesbyrd, som giver sagnene om ham en høj grad af sandsynlighed.

Geologiske undersøgelser har, som tidligere bemærket, stadfæstet de gamle sagn om, at Møn tidligere har været delt i flere øer. Der er sandsynligt, at *Kæmpen* eller *Jægeren Grøn* har hersket over den af

disse, der da kaldtes *Grønø* - det nuværende *Fanefjord* - og måske noget af *Damsholte sogn*, og at han, ligesom *Moses på Sinai* og *Skjold på Lejre*, på det mønske tingsted - *Lovbjerg* – har samlet de vilde skarer om sig, og lært dem at indse nødvendigheden af at have love, og at adlyde disse, og derved skaffet sig jordisk u dødelighed.

At han har været en højt anset mand, lader sig slutte heraf, at ligesom flere græske byer stredes om den ære at have været *Homers* vugge, således har i det mindste to mønske sogne, nemlig *Fanefjord* og *Damsholte*, stridt om at besidde hans grav. Der er en høj ved *Frenderup* i *Damsholte sogn*, hvor nogle har ment, at *Grøn* ligger begravet.

Men det bliver dog sandsynligst, at han, tilligemed sin *fæstmø Fane* er begravet i *Grønsalen*, også kaldet *Jættens* eller *Jægersbjerget* ved *Hårbølle*. I det mindste meldte gamle håndskrevne slægtsbøger at: "*Kong Grøn der begravede sin fæstmø Fane som var fra Falster, og det synes rimeligt at antage, at han selv har ladet sig begrave på samme sted.*"

Måske ligger så en af hans afkom – siger *Sandvig* – begravet i *Jættenshøj* ved *Frenderup*.

At *Grøn* har været en søhelt, tror *Paludan* at kunne slutte deraf, at han ligger begravet nær havet, hvilket man ved i oldtiden, så at sige, var søheltens sidste vilje, ligesom han også mener at den hele form og indretning af den nævnte gravhøj, der for længe siden er bleven undersøgt, synes at tyde hen herpå. At han desuden har været en berømt jæger, ses ej blot af hans tilnavn, men af en vise, der er blevet sunget af almuen i århundrede, hvori forekommer følgende vers:

*Nu hviler Grøn med Fane sin,
som trætted rasken hjort og hind;
tak, bonde god, den Dyre-Gud:
Nu går du tryg ad sundet ud.*

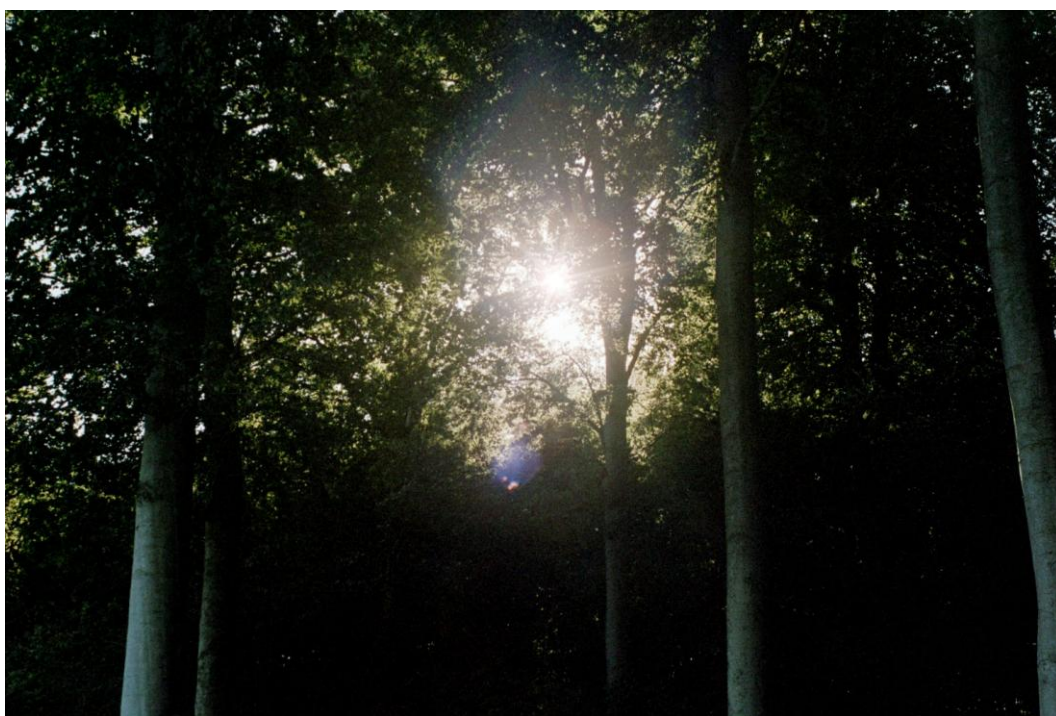
Her ses det tydeligt, at han har været en højt beundret jæger, en "*Dyre-Gud*", ligesom man også af sidste strofe i anførte vers kan slutte, at mønboerne først i hans tid har kunnet drage "*trygt ud*" på fiskeri i *Grønsund*, hvad *Falstringerne* tidligere synes at have forment dem.

Flere sagn om denne "Jæger" har vedligeholdt sig indtil den nyeste tid. Et af disse, der er fortalt i dette århundredes begyndelse af et gammelt postbud på Marienborg og som har en mærkelig indre lighed med flere andre egne og landes sagn om "Vilde Jægere" & "Genfærd", skal her anføres, fordi også overtroen gemmer sandheder, og de inde ligger dybt skjult.

Postbudet fortæller:

"Jeg har ofte i julen, når jeg om natten kom fra Stege med breve, set Grøn Jæger ride her lige ud for porten. Det er en forfærdelig stor kæmpe. Han kommer på en rød hest, jagende i fuld galop fra Søndersogn, og sommetider ret tværs herind fra Grønved skov. I sin højre hånd har han en lang stang. Længere end sommerkarlenes sværd, som er så forgyldt i den yderste ende, at man tydelig kan se ham. Jeg kan tro, det er ild og lys, der brænder i enden af sværdet.

Tre sorte hunde følger ham med tungen ud af halsen.

Han farer ned af vejen til Frenderup, som han var gal, og når han er kommet langt ud i skoven, bliver der en grumme alarm. Mangfoldige mennesker skriger, tuder og hyl; hundene giver hals og fare omkring imellem højene. Man kan høre en blæsen, livagtig som tre, fire gadehorn og et bulder, som når man slår på tomme tønder.

Det er godt at forstå at det er et fælt slagsmål, men med hvem skal jeg ikke kunne sige, for det er nok ikke så rigtig.

En stund derefter kommer han i samme rend, så det piber efter, tilbage her forbi, og følger den vej han kom fra. Hans sværd driver af blod. Hundene efter ham, men de arme bæster kan næppe følge med, de sætter sig sommetider rundt på vejen og hyl og tuder.

Det mest forunderlig er, at Jægeren, når han rider hjem, er uden hoved. Således holder han det hver nat hele julen igennem, når klokken kan være mellem tolv og et.

Det må være – kan jeg tro – Grøn Jægerens genfærd, som ej kan finde fred. I kan selv få ham at se, når I vil passe den rigtige tid; thi jeg og mange flere, har hundrede gange set ham ride her."

Således fortalte den gamle, og så stærkt – siger Paludan – var indbildningskraftens magt, at han af ganske hjerte selv troede, hvad han troskyldigt fortalte.

På lignende måde havde andre i *Vindebæk Skov* hørt hundeglam og valdhorn ved nattetider, hvilke også stedse henførtes til sagnet om *Grøns* natlige jagt.

Når man sammenholder disse sagn med de slutninger, hvortil man er kommet ad anden vej, vil man ikke være i tvivl om, at Mønboerne i den ældste tid, måske endog før Kristi tid, havde tjent jagten både som nærings- & hædersvej, og som følge heraf har vidst at skatte den modigste og dueligste jæger ved at give ham håndteringens navn som hædersnavn – at de, ligesom de øvrige skandinaviske folkefærd i oldtiden, har regnet stolte heste, og modige hunde til de kosteligste besiddelser – samt at de har hyldet den overtro, at heltens ånder efter deres hedenfart fortsatte jagten og slige behagelige sysler; men også kun heltens:

*”Thi den fejes og trællens ånd indhylledes straks i den fugtige moses tåge,
så snart den skyfulde død havde lagt hans hoved til jorden.”*

Man ser, at de ældste mønboer, siden de har ladet deres *Grøn* ride, færdes og jage efter døden, ligesom de øvrige rige nordboer, endog før *Asernes* indvandring, har haft anelse om sjælens udødelighed.

J. Jensen – Historisk topografisk beskrivelse over Møen

Kong Grøn, ligger, som vi har hørt, efter nogles mening på Hårbølle Mark, men efter andres i *Jettenshøj* ved Frenderup. Den sidste overligger blev i 1774 sprængt og brugt til Graastensladen på Marienborg, og så er nok efterhånden hele højen blevet ødelagt; formodentlig er det en af de nedpløjede høje ved Marienborg i Vængemarken, der også kaldes *”Grønjægen”*.

Og sammen med højen er også sagnet forsvundet i enen.

Så da fru Joh. Olsen i 1926 udspurgte folk om det, kunne kun den 84 årige Kr. Dahl i Råbylille give noget svar: *”På en af Marienborgs marker skal der i gamle dage have boet en mand ved navn Grønjein. Han boede i en jordhule eller en jordgrotte, der var bygget op af sten indvendig og skal efter datiden have været pragtfuldt udstyret.”*

Hvorfor han levede i denne jordgrotte, var fordi, at ingen fremmede, der kom til øen, skulle opdage hans bolig, han lå nemlig altid i strid med venderne. Men hvor han opholdt sig, vidste de ikke, da denne grotte var lavet og dækket med græstorv, så ikke mange kunne finde den.

Når han gik ud fulgte der ham altid 2 store, store hunde. Og en nat han havde været i strid med Venderne, blev hundene borte for ham, men efter han var kommet hjem, kom begge hundene slæbende sig hen ad jorden, hvor han så ved en fakkels skin fandt dem ved grottens indgang halvdøde. Og de døde begge den nat, og siden vovede Grønjein sig aldrig ud ved nattetide.

Han var gift, og hans hustru hed Fane...”

Optegnelsen er stærkt præget af at stamme fra en Østmønbo, der kender kampen med venderne fra *Jøing Opsal*, og den er interessant som et vidnesbyrd om, hvordan en slægt, der har mistet troen på det overnaturlige, uvilkårligt giver de gamle sagn en naturlig forklaring.

En fortsættelse om *Grøns & Fanes* 2 døtre, der under et ophold hos deres moster i Askeby bliver overfaldet af venderne og kun frelst ved, at en tjenestekarl klemmer røverne fast bag et bord – den historie, vi alle kender fra Blichers *”Tre Helligaftener”* -, har intet som helst at gøre med *Grønjein*.

Historisk Samfund for Præstø Amt 1929-33

Palle Lauring fortæller:

Møn er ikke mere kendt for overtro og trolddom, end Sjælland eller Falster, men i et lille sluttet ørige er det lettere at få hold på, hvad den gamle bygdetro gik ud på. *Klintekongen* bor naturligvis i Møns Klint, men han hersker ikke over hele øen, kun over "Høje Møn". Vestpå hersker *Grønjætte*, og de to slås ikke, man har snarest indtryk af at *Grønjætte* er *Klintekongens* lensmand. *Grønjætte* har slået 7 kæmper på Falster, og det må minde om gamle kampe mellem landsdelene, Mønboerne elsker ikke Falstringerne i deres sagn. *Grønjætte* hviler i Grønsal på Hårbølle Mark, han har sundet sig på *Hvilestenen* i Frenderup, og på hans grav ligger den *Klingresten*. Den østlige vætte *Klintekongen*, hedder egentlig *Kong Opsal*, og "Opsal" betyder egentlig noget i retning af det høje helligsted. Han skal holde fronten mod *Klintekongen*ovre i kridtklinten på Rø, eller som den hedder på tysk: Rygen. Rø-kongen hedder *Grap*. Opsal har en dronning. Hendes navn er glemt, men en klinteknude hedder *Dronningestolen*. *Grønjættens* hustru hedder *Fane*. De to gamle bygdeguder, der deler Møn imellem sig, færdes ridende. *Kong Opsal* kan finde på at køre, men begge er de på gejl jagt efter ellepiger og havfruer. Man dyrker de to jætte med drikofre, en skat øl, og *Grønjættens* hest får det sidste neg. Det lader man stå ude.

Det er ikke hele historien. På Østmøn hedder en mystisk jætte *Huno*. Hans helligsø er *Hunosø*, og han er sandsynligvis oprindelig en søvætte, der bor netop i den sø, så den har vel været helligsø. Han kendes ellers også på Falster. Til gengæld har Østmøn endnu en lokal vætte, en *Geddekonge* med *tyrehoved*. Han bor i *Borresø* og har en sunken kirkeklokke hos sig. Vestmøn er ikke helt snydt. *Kong Asger* ligger i *Asgers Høj*. Men når øen komme i nød, vil *Klintekongen* drage ud og mane strandstenene, så de bliver til krigere og redder Møn. Det kaldes *Kongeridt*. Han har gjort det to gange allerede, og han skal gøre det én gang til. Hvad af alt det er bygdeguder, hvad er gamle storbønder og høvdinge, der er gledet halvt over i mytologien, og hvad er rent vrøvl?

En svag mindelse om gamle riter og tro, en hukommelse, der har holdt liv i rester af en bygdetro mere livsnær og levende end de islandske skjaldes kunstlede rekonstruktion af den officielle Asalære. Den bygdetro, vi her har halvglemte brokker af, var livstro, livssyn, et samliv med landet, en hvilen i den hjemlige verden, en tryghed overfor det meget, som ingen kunne klare for sig, men som var "skæbne", indtil dyrlæger, læger og landbrugskonsulenter skabte en ny viden, en saglighed en ny tryghed der gjorde den gamle overflødig.

I nutidsoverleveringer forekommer Fane særlig knyttet til kirken:

"De siger jo også, at Fanefjord Kirke er bygget for Fane – ja, det var da egentlig tårnet, og så sad hun deroppe og så, når Grønjæger kom hjem", fortæller en 65-årig gårdejer i Vollerup i 1913.

Den kloge mand, *Per Hendrik i Tostenæs* født 1821, mener derimod, at *Fane* var den mand, der byggede kirken:

"De byggede først i Dame, men hvad de byggede om dagen, blev revet ned om natten..."

Det var en, der hed Fane, der byggede den.

Og så byggede han den for en,

og han skulle ikke give noget for det andet end at sige hans navn.

Han boede ude i en af højene der;

og ellers skulle han jo tilhøre ham.

En dag lå han derude på højen,

og hører en der græder,

og så er der en, der siger:

"Nu skal du ikke græde,

for nu kommer Fane med kristent blod til dig."

Og *Fane* blev så gal, at han rendte skulderen imod tårnet, og derfor står det skævt. Og kirken ligger ved en å i landet, og derfor hedder den *Fanefjord*.

Det velkendt nordiske sagn om kirkebygningen, der her er blandet sammen. Det om manden, der skal gætte bygmesterens navn, er jo *Find-sagnet fra Lund Domkirke*. Det andet om kirkens grundvold, der må flyttes, fordi trolde – i reglen "*Bjergfolkene*" i det omkringliggende høje – ikke vil have den, hvor det først var bestemt, er dog langt almindeligere. Det fortælles om kirkebygninger overalt i Norden, på Møn også om *Borre* og *Magleby*. I *Fanefjord* er det optegnet med det særlige østdanske træk, at en murersvend, der lurer for at opdage, hvem det er, der er på spil om natten, mures med ind i muren; kun en slip af hans frakke stak frem, eller: "*Kun en våd plet på muren viste stedet.*"

Dette kirkebygningssagn fortælles ofte for at forklare sten eller murrester på et sted, hvor man ellers ikke kan begribe, hvorfor der ligger sådan noget; det er således tilfældet med *Præstebjerg* og matr. – nr. 13 *Vollerup*, hvor kirken begge steder skal have ligget. Dertil kommer så *Fanefjord Kirkes* mærkelige afsondrede beliggenhed, som også har bidraget til at ægge fantasien til at give en forklaring.

Historisk Samfund for Præstø Amt 1929-33

Find sagnet og Fanefjord Kirke

Da man begyndte at bygge *Fanefjord Kirke* i Dame, blev alt, hvad man byggede om dagen, revet ned om natten og ført derhen, hvor kirken nu ligger. Yderligere var der i nattens løb bygget lige så meget til som murerne dagen i forvejen havde muret. En af murerne besluttede sig til at våge om natten for at se, hvorledes det gik til. Han lagde sig derfor oven på muren for at holde øje med det hele, I løbet af natten kom

da også de overnaturlige og murede videre, som de plejede. Men de murede hen over manden, som lå der. Han kom på den måde til at ligge i muren, og han ligger der den dag i dag. En våd plet i muren som aldrig kan tørres, og som har form som et frakkeskød, viser endnu stedet hvor han ligger.

Skrædder N. K. Petersen, 1920 efter tækker Hans J. Hasen, Sønderby og Niels Kristian Madsen, Dame.

Historisk Samfund for Præstø Amt 1920

Jættekvinden på Falster

I 1200-tallet, da Fanefjord Kirke blev bygget færdig, boede der på Falster en jættekvinde, som var kendt for sin hidsighed. Hun blev så rasende når kirkeklokken bimlede og forstyrrede hendes middagssøvn, at hun begyndte at kaste sten mod kirken – tværs over Grønsund.

Da hun ikke kunne ramme, gav hun op.

Som sandhedsbevis på denne beretning ligger der stadig nogle store sten midt på engen ved Fanefjorden, nedenfor kirkebakken.

Mange nulevende har benyttet stenene, da de var børn, til at lægge deres tøj på, når de skulle ud af bade i fjorden.

Birthe og Bent Barfod aug. 1991

Myten om byggeriet af Fanefjord Kirke

”Dette er beretningen eller myten om, hvordan det gik til, at Fanefjord Kirke kom til at ligge, hvor den nu er, det er blevet fortalt gennem generationer i min familie:

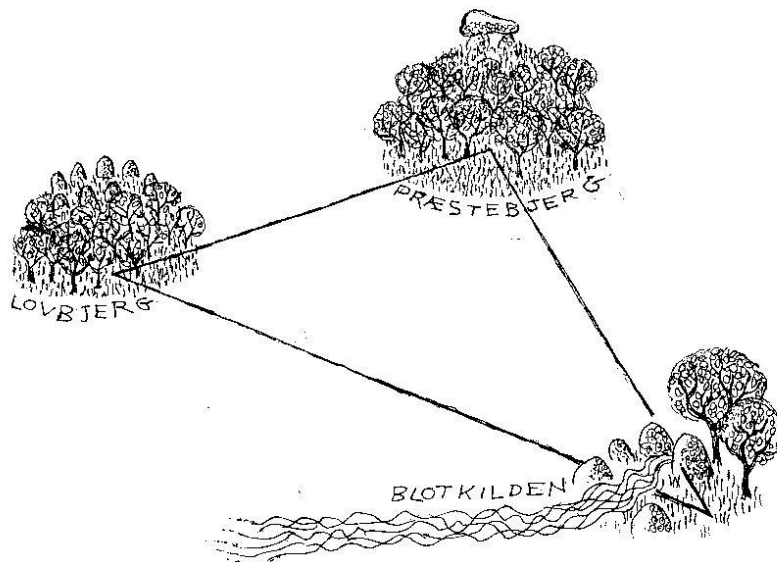
Se, da der i midten af 12-hundrede tallet blev tale om at bygge en kristen kirke, var der blandt den almindelige befolkning stadig meget overtro, og de ville ikke helt slippe troen på det vi nu kalder hedenskab.

For disse folk eksisterede stadig de gamle "Hellige Steder", som bl.a. omfattede **Præstebjerg, Lovbjerg og Blótkilden** (denne er lige syd for Præstelunden ved præstegården). Disse tre punkter dannede yderpunkter for det der blev kaldt "**Den Hellige Trekant**".

Så skete der det, at lige her inden for dette område blev det bestemt, at den kristne kirke skulle bygges. Det kunne naturligvis ikke gå an, så hvad der om dagen blev bygget, blev om natten flyttet ud til det sted, hvor kirken nu ligger, indtil man opgav at bygge i Vollerup By, men fortsatte byggeriet ved Fanefjorden, hvor den så knejser i ensom majestæt, medens de fleste andre sognekirker er bygget i en landsby"!

Fortalt af fhv. gdr. Ragnhild Hansen, Præstebjerg

Der er således mange beretninger om byggeriet af *Fanefjord Kirke* og ligeledes hvor den skulle have ligget – på *Præstebjerg* eller på matr. nr. 13 Vollerup, det er der hvor *Damsborg* nu ligger eller i "*Den Hellige Trekant*", på marken mellem *Lovbjerg* og *Præstebjerg*, som er matr. nr. 8, Vollerup By og tilhører Kai & Sigfred Nielsen, Vollerupgade 28!

"Den Hellige Trekant"

I hedensk tid fik **Præstebjerg** sit navn af at det blev brugt til offersted. *Lovbjerg* fik sit navn af, at være tingsted, der var tolv sten i en rundkreds med en større i midten til oldermænden og *Blótkilden* fik sit navn af, at give det vand der blev brugt til at rense offerkarrerne på *Præstebjerg* – **Blót**, betyder offer -.

Ved kristendommens indførelse blev der bygget kirker rundt om i landet og ligeledes skulle der bygges en kirke her i sognet og helst midt i sognet!

Midt i sognet var midt i "*Den Hellige Trekant*", så kirken skulle bygges der, men det der blev bygget om dagen blev flyttet om natten ud til det sted, hvor *Fanefjord Kirke* ligger, de gamle hedninge ville ikke have kristendommen indenfor deres helligdom, så derfor ligger *Fanefjord Kirke* i udkanten af sognet!

Der er også dem der siger at *Skettelshøjene* er blevet til, af den jord som tabtes af de flyttede sten fra kirkebyggeriet i Vollerup og ud til Fanefjorden!

Jonna Kjær-Nielsen

*"Præstebjerget er tabt ud af en troldkvindes forklæde
og deri findes en guldkæde, som kan frelse hele Danmark!"*

Præstebjerg ifølge Paludans Møns Historie:

I baggrunden, nordøst for kirken, rejser sig på sletten en sjælden smuk og høj bakke, som efter en løs beregning (efter de instrumenter til nøjagtig at måle højden mangler) stiger 230 til 250 fod over Østersøens overflade.

Den kaldes, **Præstebjerget**; et navn, som den ingenlunde kan have af de kristelige præster enten før eller efter reformationen, da ingen der, har haft sin bopæl eller agerland; altså – af de hedenske. Man siger at dette jordbjergs midte og top har i gamle dage været omkranset af to rader store sten, en overmåde stor granitblok øverst i middelpunktet, hvilket sagn uden tvivl er rigtigt, da den meget virksomme bonde Lars Henriksen af Damme, i hvis mark bakken ligger, endnu årligt udgraver en mængde store, i den ene ende spidse sten, mest i den midterste runddel.

"Også brænder der", hedder det: "Om nattetider på dets top en ild, og fra den indre bageovn – som man antager i dets fod mod øst – skal ofte den i bjerget boende godmodige troldkvinde have udstukket på bageovns skovlen brød til fattige. Undertiden vil man også se underlige gestalter i præsteklæder på bjergets top, høre salmetoner og somme tider igen veklager og frygtelige skrig" m.m.

Alt sammen ved fortællinger lige fra hedenold af, opbevarede levninger af skandinavernes gudsdyrkelse og af deres overtro, forplantede i nedstigende linie lige til vor almue

Ifølge heraf synes det rimeligt, at *Præstebjerget* har været et *Thors Tempel* og en forsamlingsplads for afguds-præsterne – som også hedder ”*Drotter*” – i de allerældste tider. Man ved at disse drotter ej alene forestod de afgudspræstelige forretninger, men var tilmed gamle hærdede krigere, bæret med folkets og kongernes tillid, brugtes af disse som et slags statsråd, som gesandter i krig og fred, der i kongens armé måtte ved hellige gange, eller ved skrigen, galderen og magiske udråb opflamme de krigendes mod eller og påkalde afguden om hjælp for deres parti, om sejr og hævn over det fjendtlige.

Myten om ”Guldringen i Bakken”

Denne historie er foregået for mange, mange år siden, dengang da der endnu fandtes natmandsfolk, og landsbyens folk var meget overtroiske. Den er igennem flere slægtled fortalt i min familie, uden dog at nogen før har nedskrevet den.

Det var meget tidligt en dejlig søndag morgen, før nogen var stået op. Ved foden af en bakke lå en gård. Den unge bonde på gården var vågnet og lå og vendte og drejede sig i sengen, men kunne ikke falde i søvn igen. Han stod op, tog tøj på og gik en tur rundt om gården og ville så gå ind igen, men da han syntes, at det var så dejlig en dag, besluttede han at gå lidt ud i markerne og op på højen for at nyde udsigten og se til fårene, som græssede der.

Han gik og fløjtede på en melodi, medens han så sig omkring. Mosekonen havde brygget kraftigt denne nat. Tågen lå som et dejligt hvidt og blødt lag hen over lavningerne. Medens han således gik op ad bakken, synes han pludselig at se en skygge bevæge sig forude i disen.

Han listede sig langsomt og forsigtigt derhen til. Da så han en fordybning ind i skrænten, og derfra kom en ung kvinde gående frem. Hun bar på nybagte brød, som nu skulle ud og svales af. I et par sekunder stod de og så på hinanden.

Da udbrød bonden vredt:

”Hvad i al verden laver du her. Ved du ikke, at det er min jord, du er på?”

Kvinden så meget forskrækket og bange på ham, og han fortrød sit kraftige udfald. Hun sagde med rystende stemme, at hun ville fortælle ham noget, som ville få betydning for ham, hvis han så ville lade være med at fortælle nogen, at de boede her, og hun bad ham om lade være at råbe så højt, for ikke at børnene skulle blive tilkaldt. Han fik et kig ind i hulen og så, hvordan de mange børn legede, og hvordan der så ud derinde. En af børnene kom frem i åbningen og kiggede nysgerrigt ud; men da det så, at det var bonden nede fra gården, trak han sig skyndsomt tilbage til de andre.

Bonden fik medlidenhed med de stakkels folk, som var udstødt af samfundet, bare fordi de var tatere. Selvfølgelig var de fleste uærlige og stjal; med hvad kom det af? De skulle dog også leve. De havde lige så meget ret til livet som vi andre. – Han følte et stik af samvittighedsnag. De havde vel knapt nok til deres daglige brød.

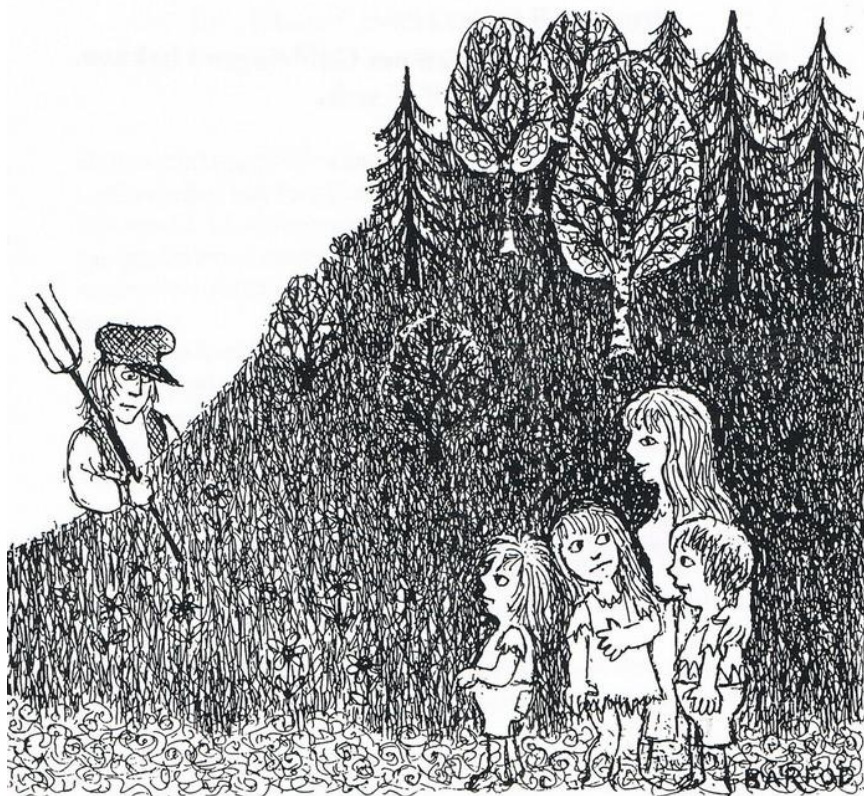
Kvinden begyndte at fortælle:

”Vi har boet her i mange år. Mine forældre flyttede hertil, da de lige havde fået mig, og jeg har altså levet hele min barndom og indtil nu. Da jeg var 17 år gammel, kom min mand hertil med sine forældre. Tre af hans søskende var døde.

Vi blev så mand og kone og bor selv her med vore børn. Både hans og mine forældre er nu døde og begravet her i bakken.

"Jeg har altid været synsk og kunnet spå. Hvis du fortæller til noget menneske, hvad jeg her fortæller dig, skal alverdens forbandelse ramme dig; men hvis du tier stille, så vil du aldrig komme til at mangle penge. Dog når du er blevet en gammel mand, må du fortælle det til den ældste af dine sønner. Der ligger en guldring gemt her i bakken, og denne ring gør, at du og din slægt på gården ikke skal mangle penge, men husk: Hvad jeg sagde, hvis du fortæller nogen om os her, vil min forbandelse ramme dig."

Derpå bød hun ham det ene brød og forsvandt ind i fordybningen.

Bonden gik takkefuld tilbage til gården med brødet i hånden. Da han kom hjem, kunne han ikke styre sin lyst længere og tog en bid af brødet, som smagte ham meget vel. Så skyndte han sig at gemme det bort, hvor ingen uden han selv kom. Derefter gik han ind i soveværelset og stod og så på sine tre sovende børn. Den ældste var en søn på 4 år, den mellemste en datter på 2 år og den yngste en søn på 5 mdr. Han stod og tænkte på, at som han holdt af sine børn og ønskede, at intet ondt ville ramme dem, ligesådan ønskede selvfølgelig den kvinde han havde talt med for sine børn. Herpå lagde han sig for at sove på det; men da han igen var kommet i seng, tænkte han, at det var noget, han havde drømt. Der var bare det, at han jo havde det brød, og det var og blev der, hvor han havde lagt det. Endelig overmandede søvnen ham, og han vågnede først op klokken 6. Så snart han var vågnet, faldt nattens hændelser ham i tankerne, og han grublede og grublede dagen lang, han kunne endda ikke samle tankerne under gudstjenesten.

Dog kom han stadig til det samme resultat: Det måtte være rigtigt, det han havde oplevet, ikke bare en drøm, for brødet var jo hos ham.

Således gik dage, uger, måneder ja endda år, mange år.

De havde fået mange børn og var efterhånden kommet noget op i årene. Stadig havde han dog ikke forsøgt at finde ringen. Han var lidt ræd for det, for overtroisk var han jo. Desuden manglede han aldrig penge; de havde det så godt, at de sagtens kunne klare sig.

Alligevel tænkte han gang på gang på, hvad der var hændt for ham, og så vidt muligt han kunne, undgik han at komme i nærheden af den del af bakken, hvor han havde mødt natmandskvinden.

Da han mærkede, at han skulle dø, tog han sin ældste søn med hen til den hulning, hvor han havde mødt kvinden, og her fortalte han så, hvad hun havde sagt til ham.

Herpå gik de igen hjem til gården.

Kort efter døde den gamle bonde, og den ældste søn overtog gården. Han var dog ikke nær så overtroisk som faderen, men ville dog ikke for tælle sin søn om det, før det var tid.

En dag gik han så op på bakken og begyndte af grave. Han gravede længe, men fandt dog ingen guldring. Derimod fandt han grus og forstod nu, hvad kvinden havde ment.

Han begyndte altså at sælge grus, og det blev efterhånden til en god indtægtskilde for ham.

Men den side, hvor natmandsfolket havde boet i, blev der ikke gravet i.

Den er der endnu, og hvem ved hvor længe!

Nedskrevet af min søster Kirsten Hansen

Blåkilde eller Blotkilde, Fanefjord, ved hjørnet af den gamle præstegårds have eller park findes et fugtigt område på en mark. Her fandtes kilden til omkring 1950, da den blev tildækket for at undgå, at løsgående kreaturer skulle falde i den dybe kildebrønd. Kilden har været en del af en oldtids-kultplads. På det nærliggende "Lovbjerg" stod 12 store sten i en kreds med en større sten i midten.

Her ofredes årligt 2-4 mennesker, og de hedenske "Goder" eller præster rensede efter ceremonien offerkarrerne i "Blotkilden" ved foden af "Præstebjerg". Her stod også en nu forsvunden stenstøtte.

LASA

"Blótilden"

Sagn og myter om dette sted er mange steder beskrevet i "Møns Historie" og også i folkemunde blevet fortalt videre.

"Blótilden" som i "Danske Helligkilder" af Siegfred Svane er nævnt som "Blåkilde" eller "Blótilden" har været en del af en oldtids-kultplads.

På Lovbjerg stod 12 store sten i en kreds med en større i midten sandsynligvis brugt i lovtung.

På Præstebjerg ofredes der før kristendommens indførelse mennesker, hvorefter de hedenske præster rensede offerkarrerne i "Blótilden".

Resens Atlas Møn (1666-88): En kilde, kold om sommeren, varm om vinteren.

Ved foden af *Præstebjerg* vælder en kilde, som om sommeren er helt kølig, om vinteren derimod er den lunken og smelter straks is, der bliver kastet i den. Kvinderne drikker af den, når de plages af smerter i livmoderen, og får det for det meste bedre.

Det siges også, at et dybt vandhul, der stedse står fuldt til bredden, men aldrig flyder over. Almuen kalder den "*Blekilde*" eller "*Blukilde*".

Siegfred Svane: Danske Helligkilder

"Kong Kat"

Lige så uhistoriske personer som Grøn og Fane er den "*Kong Kat*", der skal være begravet i *Kathøj* ved Askeby. Der har været både den "*Store Kathøj*" og en "*Lille Kathøj*" nær voldstedet *Hovgaard* – hvor man så naturligvis mente, "*Kong Kat*" boede -, men de er nu begge sløjfede.

Fra den dag "*Kathøj*" blev jævnet, havde den daværende ejer ikke held med sig. Kreaturerne blev syge og hestene løb løbsk, men det hjalp, da der kom en ny mand til. Denne historie fortæller en af Jakob Albrechtsens fætre, hans mor var fra *Kathøj*. Det samme fortælles om en tidligere ejer af "*Bakkehøjgård*" i Askeby, da han brugte de sidste rester af den store "*Baggenshøj*" i Askeby, til at fylde sin indvendige mødding op med.

Om **Undervætter** i høje og bakker har man i øvrigt ikke mange beretninger fra Fanefjord.

Paludan siger, at der bor trolde under *Askehøjene* ved Askeby. Og Annette Jensen fortæller i 1885 om en mand, der så:

"En Høj nær Færgestedet Grønsund stå i lys lue, og en hel mængde små puslinger dansede derinde. Dersom han nu ikke havde haft sine heste at passe på, så havde han gået hen til højen og kastet sin kniv i ilden; for når han havde lagt stål for sig først, så kunne intet Troldtøj have skadet ham, og så kunne han have fået opdaget, hvordan det hang sammen"

Her er måske tale om *Barhøj*, der er sløjfet i Kokseby-Damme-skellet?

"Barhøj" er adopteret af en borger i Fanefjord og bliver passet og plejet i samarbejde med Vordingborg Kommune, det er "*Sydhøj*" der er fjernet!